

Monika Koźdoń-Dębecka

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0000-0002-5967-2608

Polaryzacja medialna na przykładzie kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej latem 2021 roku w relacjach trzech polskich telewizyjnych serwisów informacyjnych

Streszczenie

W artykule przedstawiono telewizyjny obraz kryzysu migracyjnego na polskim odcinku granicy Unii Europejskiej i Republiki Białorusi na przełomie sierpnia i września 2021 roku ze szczególnym uwzględnieniem zjawiska polaryzacji w polskich mediach audiowizualnych. Badanie analizuje przekaz newsowy serwisów informacyjnych trzech polskich nadawców telewizyjnych: *Wiadomości TVP*, *Wydarzeń Polsatu* i *Faktów TVN*. Do analizy zawartości materiałów newsowych w badanym okresie wykorzystano metody: jakościową, ilościową i porównawczą. Badanie pozwoliło na zidentyfikowanie różnic w przekazach informacyjnych najważniejszych polskich serwisów informacyjnych poświęconych tej sprawie przy wykorzystaniu teorii framingu i agenda setting. Zidentyfikowane przez autorkę różnice w badanych materiałach newsowych ujawniły się przede wszystkim w podejściu redakcji do kolejności prezentowania wybranych treści, w warstwach werbalnej i wizualnej newsów dotyczących migrantów oraz sposobie komentowania materiałów konkurencyjnych stacji przez poszczególne konkurujące między sobą redakcje. Wyniki analizy zawartości pozwalają również uzyskać wgląd w rodzaj procesów polaryzacyjnych w mediach audiowizualnych w Polsce.

Słowa kluczowe: polaryzacja medialna, news telewizyjny, kryzys migracyjny, Polska, Białoruś.

Media polarization on the example of the migration crisis taking place on the Polish-Belarusian border in the summer of 2021 in the reports of three Polish television news services

Abstract

The article presents a television image of the migration crisis that took place on the Polish section of the border between the EU and the Republic of Belarus at the turn of August and September 2021, with a particular focus on the phenomenon of polarization in Polish audiovisual media. The study analyses the news coverage of the news services of the three largest Polish television broadcasters: *Wiadomości TVP*, *Wydarzenia Polsat* and *Fakty TVN*. The following methods were used in the analysis of the content of television news: qualitative, quantitative and comparative. The study made it possible to identify (using the framing theory and agenda setting) fundamental differences in the information provided by the most critical tv broadcasters in Poland devoted to this issue. The differences identified by the author were revealed primarily in the editors' approach to the order in which selected content was presented, in the verbal and visual layer

of news about migrants, and in the manner of commenting on the materials of competing stations by individual competing editorial offices. The results of the content analysis provide also insight into the type of polarizing processes in the audiovisual media in Poland.

Keywords: media polarization, tv news, migration crises, Poland, Belarus.

Wprowadzenie

Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej, która jednocześnie stanowi granicę UE, rozgrywający się pod koniec lata i na jesieni 2021 roku przykuł uwagę europejskiej¹ i amerykańskiej opinii publicznej². Choć w roku 2015 południowa i zachodnia część Europy doświadczyła fali uchodźców docierających na kontynent zarówno przez Bałkany, jak i drogą morską przez Morze Śródziemne³, to masowy napływ osób pragnących przedostać się na terytorium Unii Europejskiej (do Polski, Litwy i Łotwy) z terytorium Białorusi był nowym zjawiskiem w tej części kontynentu. Na skutek parcia migrantów i uchodźców z terenów Iraku, Afganistanu, Syrii i krajów afrykańskich na wschodnią granicę UE Prezydent Polski wprowadził rozporządzenie o stanie wyjątkowym w pasie o szerokości 3 km wzdłuż 183 km granicy z Republiką Białorusi⁴, które blokowało dostęp do strefy przygranicznej polskim obywatelom spoza strefy, a także mediom.

Kryzys migracyjny z roku 2021 został wywołany przez władze Białorusi, które, ułatwiając obcokrajowcom uzyskanie wizy do tego kraju, wywołały napływ migrantów/uchodźców na granicę litewsko-białoruską, łotewsko-białoruską i polsko-białoruską, próbując zdestabilizować dzięki takim posunięciom Unię Europejską⁵.

Wydarzenia te uzyskały rezonans w polskiej opinii publicznej, dotkniętej już wcześniej procesami polaryzacyjnymi, o których piszą Ruszkowski i inni⁶. Richard Fletcher i Joy Jenkins tłumaczą polaryzację jako „stan, gdzie postawy ludzi rozeszły się do skrajności ideologicznych lub proces, w wyniku którego postawy ludzi rozeszły się do

¹ G. Gnauk, T. Gutscheker, *2900 versuchte Grenzübertritte nach Polen im August*, <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/migranten-gefangen-zwischen-polen-und-belarus-17503103.html> (dostęp: 5.05.2022).

² L. Morris, R. Dixon, *Trapped between Poland and Belarus, 32 Afghans – and their cat – have become symbols of Europe’s new border crisis*, https://www.washingtonpost.com/world/europe/afghan-refugees-poland-belarus/2021/09/03/396c2fe0-0c00-11ec-a7c8-61bb7b3bf628_story.html (dostęp: 12.04.2022).

³ M. Beery, I. Garcia-Blanco, K. Moore, *Press Coverage of Refugee and Migrant Crises in EU, A Content Analysis of Five European Countries. The UN Refugee Agency*, <https://www.unhcr.org/protection/operations/56bb369c9/press-coverage-refugee-migrant-crisis-eu-content-analysis-five-european.html?query=2015%20crises%20europe%20press> (dostęp: 10.03.2022).

⁴ *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 września 2021 r. w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego*, Dz.U. z 2021 r., poz. 1612 (dostęp: 12.02.2022).

⁵ J. Przetacznik, M. Russell, *EU-Belarus Relations: State of Play-Human Rights Situation. European Parliamentary Research Service*, <https://policycommons.net/artifacts/1896969/eu-belarus-relations/2647511/> (dostęp: 30.03.2022).

⁶ P. Ruszkowski, A. Przystalski, P. Maranowski, *Polaryzacja społeczeństwa polskiego a klasy i warstwy społeczne*, Collegium Civitas Press, Warszawa 2020, s. 9–11.

skrajności ideologicznych”⁷. Autorzy wskazują jednak, że nie ma na razie jednoznacznych dowodów na wpływ oglądania materiałów newsowych zgodnych z poglądami widza lub jemu przeciwnych na podniesienie poziomu polaryzacji społecznej. Wskazują jednocześnie na luki w badaniach dotyczących zjawiska polaryzacji w kontekście medialnym, na przykład w Europie Wschodniej⁸.

Michał Głowacki i Michał Kuś, prowadząc analizę polskiej sceny medialnej w kontekście historycznym i instytucjonalnym pod kątem procesu polaryzacji, definiują jej dwie warstwy: strukturalną (struktura rynku, polityka medialna i regulacyjna, finansowanie, własność) i behawioralną (plemiona medialne, kreacja wroga medialnego, stronicze dziennikarstwo, akty agresji)⁹. Analizując przekazy wybranych polskich serwisów informacyjnych, autorka skupi się na zidentyfikowaniu wspomnianych behawioralnych elementów polaryzacyjnych w badanym przekazie.

Procesy polaryzacyjne są następstwem zmian w charakterze polskiego systemu medialnego. Bogusława Dobek-Ostrowska obecny polski system medialny klasyfikuje nie jako system hybrydowo-liberalny, do którego, należy obecnie zaklasyfikować między innymi systemy medialne Czech, Słowenii czy Litwy, a jako system spolityzowany obok systemów medialnych takich krajów jak Bułgaria, Chorwacja, Węgry i Rumunia¹⁰. Według badaczki system spolityzowany koreluje z systemem spolaryzowanego pluralizmu Daniela Halina i Paolo Manciniego¹¹ i dlatego rodzimy system medialny, pozostając zróżnicowanym, wykazuje się właśnie widoczną polaryzacją¹².

Literatura

W badaniu opisano wizerunek medialny migrantów/uchodźców (niemożliwym było dla autorki ustalenie, które z pokazywanych osób przybyłych na granicę należą do jakiej kategorii – stąd podwójne nazewnictwo), czyli dwóch kategorii osób, które przybywając do granic Unii Europejskiej w 2021 roku ubiegały się o ochronę międzynarodową lub

⁷ R. Fletcher, J. Jenkins, *Polarisation and the News Media in Europe (Report)*, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/914380a0-8e62-11e9-9369-01aa75ed71a1/language-en-s.9> (dostęp: 20.03.2022).

⁸ *Ibidem*, s. 3.

⁹ M. Głowacki, M. Kuś, *Media Accountability Meets Media Polarization. A Case Study from Poland* [w:] *Media Accountability in the Era of Post-Truth Politics*, eds. T. Eberwein, S. Fengler, M. Karmasin, Routledge, London 2019, s. 100–115.

¹⁰ B. Dobek-Ostrowska, *Polski system medialny trzy dekady po upadku komunizmu. Dynamika procesu zmian na tle Europy Środkowo-Wschodniej* [w:] *Polski system medialny w procesie zmian*, t. 2, red. J. Kępa-Metrak, P. Ciszek, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2022, s. 26–27.

¹¹ D. Hallin, P. Mancini, *Systemy medialne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007, s. 89–145.

¹² B. Dobek-Ostrowska, *Polski system medialny...*, s. 36.

o azyl. Szczegółową charakterystykę pojęć: „migranci” i „uchodźcy” przedstawili między innymi: Erika Feller¹³ i Paul Douglas i inni¹⁴.

Przegląd stanu badań obrazu kryzysu migracyjnego z 2021 roku w literaturze naukowej pokazuje, że zagadnienie nie było dotychczas analizowane *sensu stricto* w kontekście medialnym, ale w szerszym. Dla przykładu Ondrej Filipec analizuje kryzys migracyjny w kontekście wielowymiarowej wojny hybrydowej, opisując ją także w warstwie medialnej¹⁵. Analizując polskie publikacje na temat kryzysu migracyjnego z 2021 roku, Łapa opisuje problemy z imigracją, oceniając działania Straży Granicznej, działania konwencji międzynarodowych oraz wpływu przekazów medialnych na polskie społeczeństwo¹⁶, a Jakubczak analizuje kryzys w kontekście zapewnienia wolności i bezpieczeństwa wewnątrz Unii Europejskiej¹⁷. Kwerenda w literaturze przedmiotu pokazuje, że medialny obraz kryzysu migracyjnego z 2021 roku nie został do tej pory przebadany szczegółowo przez naukowców z Europy Środkowo-Wschodniej, a w naukowym dyskursie pozaeuropejskim praktycznie nie istnieje.

Analizując zawartość materiałów z serwisów informacyjnych trzech badanych stacji, posłużono się teoriami, które tłumaczą zawartość przekazów medialnych w przestrzeni społeczno-medialnej. Teoria agenda-setting, której popularność nie wygasła od momentu sformułowania (Maxwell McCombs i Donald Shaw¹⁸; Maxwell McCombs¹⁹; Tomasz Goban-Klass²⁰; Ewa Nowak²¹; Samuel Stern i inni²²) pozwala między innymi na zrozumienie mechanizmów pozycjonowania badanych treści w obrębie serwisu informacyjnego i ich wpływu na kształtowanie opinii publicznej, a framing,

¹³ E. Feller, *Asylum, Migration and Refugee Protection: Realities Myth and the Promise of Things to Come*, „International Journal of Refugee Law” 2006, No. 18(3–4), s. 509–536, <https://doi.org/10.1093/ijrl/eel016> (dostęp: 30.03.2022).

¹⁴ P. Douglas, M. Cetron, P. Spiegel, *Definition Matters: Migrants, Immigrants, Asylum Seekers and Refugees*, „Journal of Travel Medicine” 2019, No. 26(2), s. 1–3, <https://doi.org/10.1093/jtm/taz005> (dostęp: 14.02.2022).

¹⁵ O. Filipec, *Multilevel Analysis of the 2021 Poland-Belarus Border Crisis in the Context of Hybrid Threats*. „Central European Journal of Politics” 2022, No. 8(1), s. 1–18, https://doi.org/10.24132/cejop_2022_1 (dostęp: 13.06.2022).

¹⁶ J. Łapa, *Problemy z nielegalną migracją i migrantami w Polsce w świetle sytuacji kryzysowej na granicy polsko-białoruskiej* [w:] *Inni są wśród nas. Migracje – Polityka – Społeczeństwo*, red. P. Bałdys, R. Kraiński, A. Łapa, P. Stocki, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2021, s. 105–122.

¹⁷ W. Jakubczak, *Kryzys migracyjny na wschodniej granicy UE – Rola Europolu we współpracy w bezpieczeństwie wewnętrznym*, „Athenaneum. Polskie Studia Politologiczne” 2021, nr 70(2), s. 229–244, <https://doi.org/10.15804/athena.2021.70.14> (dostęp: 22.04.2022).

¹⁸ M.E. McCombs, D.L. Shaw, *The Agenda Setting Function of Mass Media*, „The Public Opinion Quarterly” 1972, No. 36(2), s. 176–187.

¹⁹ M.E. McCombs, *A Look at Agenda-setting: past, present and future*, „Journalism Studies” 2005, No. 6(4), s. 543–557, <https://doi.org/10.1080/14616700500250438> (dostęp: 27.04.2022).

²⁰ T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

²¹ E. Nowak, *Teoria Agenda-setting a nowe media*, „Studia Medioznawcze” 2016, nr 66(3), s. 11–24. <https://doi.org/10.33077/uw.24511617.ms.2016.66> (dostęp: 4.05.2022).

²² S. Stern, G. Livan, R.E. Smith, *A Network Perspective on Intermedia Agenda Setting*, „Applied Network Science” 2020, No. 5, <https://doi.org/10.1007/s41109-020-00272-4> (dostęp: 25.06.2023).

o którym pisali: Erving Goffman²³; Robert Entman²⁴; Denis McQuail²⁵ i Chris Haynes i inni²⁶, w wymiarze medialnym jest pomocny przy analizie konstrukcji materiałów newsowych (dobór wypowiedzi, montaż zdjęć, selekcja faktów etc.).

Metodologia

Celem badania było ustalenie różnic w przekazach telewizyjnych na temat kryzysu migracyjnego z 2021 roku u największych nadawców telewizyjnych w Polsce. Zidentyfikowane różnice umożliwiły wyodrębnienie elementów polaryzacyjnych w badanym przekazie medialnym. Autorka przebadła za pomocą analizy zawartości główne wieczorne serwisy informacyjne trzech wiodących polskich nadawców telewizyjnych. *Wiadomości* to serwis informacyjny telewizji publicznej finansowanej z abonamentu i budżetu państwa, a co za tym idzie – zależnej od partii rządzącej²⁷, drugi serwis to *Wydarzenia* prywatnej telewizji Polsat kontrolowanej przez polskiego przedsiębiorcę Zygmunta Solorza-Żaka²⁸, trzecia audycja informacyjna to *Fakty*, które są elementem oferty programowej stacji TVN należącej do amerykańskiego potentata rynku telewizyjnego Discovery/Warner Bros²⁹.

Badaniem został objęty okres od 20.08.2021 do 2.09.2021 roku, czyli 14 dni, podczas których kryzys był już widoczny w mediach i absorbował uwagę opinii publicznej. Ostatni dzień okresu badawczego to data, kiedy prezydent RP wprowadził na trzykilometrowym pasie wzdłuż 183 kilometrów polsko-białoruskiej granicy stan wyjątkowy, który uniemożliwił mediom prowadzenie relacji bezpośrednio z linii granicy³⁰.

Drugim kryterium doboru materiału badawczego było kryterium tematyczne. Badaniem zostały objęte materiały relacjonujące wydarzenia na granicy, a także te, które nawiązywały do wydarzeń rozgrywających się na granicy. Sformułowano cztery pytania badawcze, które ukierunkowały proces analizy zawartości zgromadzonego materiału:

²³ E. Goffman, *Frame Analysis*, Harper & Row, New York 1974.

²⁴ R.M. Entman, *Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*, „Journal of Communication” 1993, No. 43(4), s. 52–55.

²⁵ D. McQuail, *Teoria komunikowania masowego*, tłum. M. Bucholc, A. Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

²⁶ C. Haynes, J.L. Merolla, S. Karthick Ramakrishnan, *Framing Immigrants. News Coverage, Public Opinion and News Coverage*, Russel Sage Foundation, New York 2016.

²⁷ U. Zielińska, *Ile kosztują nas media publiczne? Policzyliśmy. Miliardy z naszych kieszeni*. <https://www.rp.pl/media/art37529581-ile-kosztuja-nas-media-publiczne-policzyliśmy-miliardy-z-naszyc-kieszeni> (dostęp: 30.01.2023).

²⁸ A. Grzeszak, *Właściciel imperium Polsatu – Zygmunt Solorz-Żak*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/rynek/1522913,1,wlasciciel-imperium-polsatu—zygmunt-solorz-zak.read> (dostęp: 30.04.2022).

²⁹ P. Pallus, *25 lat TVN i już kilku właścicieli. "Podział lokalnego rynku odchodzi do lamusa"*, <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/do-kogo-nalezy-tvn-wlasciciel-iti-canal-scripps-discovery-warner-bros-wartosc-firmy-25-lat-w-polsce> (dostęp: 5.05.2022).

³⁰ Dgk, *Stan wyjątkowy. RPO do premiera: dać przepustki dziennikarzom*, <https://www.rp.pl/prawo-dla-ciebie/art18890081-stan-wyjatkowy-rpo-do-premiera-dac-przepustki-dziennikarzom> (dostęp: 22.03.2022).

P1) Ile czasu redakcje poświęcały na materiały dotyczące kryzysu?

P2) Jaki obraz migrantów i uchodźców przedstawiały redakcje?

P3) Jak relacjonowano działania państw polskiego i białoruskiego w sprawie kryzysu migracyjnego?

P4) Czy i jak media relacjonowały relacje na temat kryzysu tworzone przez konkurencyjne stacje?

Pierwsze trzy pytania badawcze pomogły uwidocznic elementy przekazów telewizyjnych charakterystyczne dla działań badanych redakcji z zakresu agenda setting i framingu. Czwarte pytanie pozwoliło na zidentyfikowanie fragmentów telewizyjnych narracji dziennikarskich pokazujących charakterystykę procesów polaryzacyjnych w polskich serwisach telewizyjnych. Pytania badawcze stały się podstawą czterech głównych kategorii klucza kategorizacyjnego. Były to kolejno: I. Czas poświęcony materiałom dotyczącym kryzysu w badanym materiale; II. Obraz migrantów/uchodźców w relacjach trzech badanych serwisów informacyjnych; III. Obraz działania państwa polskiego i białoruskiego w badanych materiałach newsowych; IV. Nawiązania i komentarze do sposobu relacjonowania kryzysu przez inne telewizyjne redakcje w badanym materiale. Trzy z wymienionych głównych kategorii posiadały subkategorie, które zostaną szczegółowo zaprezentowane w sekcji Wyniki.

Autorka postawiła hipotezę H1, która zakładała, że w badanym materiale newsowym trzech polskich wiodących stacji telewizyjnych są widoczne elementy polaryzacyjne o charakterze behawioralnym.

Ze względu na ograniczenia w wielkości przygotowanego tekstu wyniki zostały zaprezentowane skrótowo, na przykład ograniczono liczbę cytatów przytoczonych w analizie badanego materiału newsowego. Również ze względu na ograniczenia objętości autorka prezentuje jedynie syntetycznie zarówno teorię agenda setting, jak i framing. Kodyfikacja materiału była prowadzona od marca do kwietnia 2022 roku. Materiał badawczy do analizy pozyskano dzięki uprzejmości Laboratorium Badań Medioznawczych WDIB UW.

Wyniki

Na początek zostaną zaprezentowane wyniki o charakterze ilościowym, które pozwolą odpowiedzieć na pytanie o poziom zainteresowania każdej z trzech redakcji kryzysem migracyjnym (tabela 1). Dane pokazują, że wszystkie trzy stacje poświęciły tematowi podobną liczbę materiałów (*Wiadomości* – 23, *Wydarzenia* – 20, *Fakty* – 23). Stacje inaczej jednak pozycjonowały materiały poświęcone tematowi kryzysu migracyjnego. Dane z tabeli 1 pokazują, że nadawca publiczny (*Wiadomości*), kontrolowany przez władze o prawicowo-konserwatywnym profilu, rządziej prezentował informacje o kryzysie na granicy na pierwszym miejscu w audycji, a nadawca prywatny (*Fakty*), będący częścią amerykańskiego giganta medialnego, o liberalnej linii programowej, umieszczał najwięcej materiałów poświęconych kryzysowi na pierwszej i drugiej pozycji w serwisie.

Tabela 1. Porównanie materiałów *Wiadomości*, *Faktów i Wydarzeń* dotyczących kryzysu migracyjnego/uchodźczego na granicy polsko-białoruskiej w okresie 20.08–2.09.2021 w ujęciu liczbowym

Nazwa kanału/nazwa audycji	Liczba analizowanych audycji	Średnia liczba materiałów newsowych w każdym wydaniu	Liczba przebadanych materiałów dotyczących kryzysu migracyjnego na granicy w badanym okresie	Łączny czas wszystkich materiałów newsowych w badanych audycjach w badanym okresie	Łączny czas materiałów poświęconych kryzysowi na granicy/procent długości audycji w badanym okresie	Pozycja materiałów dotyczących kryzysu w audycji						
						1 pozycja	2 pozycja	3 pozycja	4 pozycja	5 pozycja	6 pozycja	7 pozycja
TVP S.A./ <i>Wiadomości</i>	14	8,4	23	409 minut 30 sekund	104 minuty 42 sek./ 25%	4	4	6	1	4	3	1
Polsat/ <i>Wydarzenia</i>	14	10,9	20	400 minut 49 sekund	61 minut 15 sek./ 15%	9	5	6				
TVN/ <i>Fakty</i>	14	8,8	23	353 minuty 5 sekund	69minut 59 sek./ 19%	9	10	3	1			

Źródło: opracowanie własne.

Szczegółowa analiza wykazała, że w pierwszych dniach okresu badawczego wszystkie trzy stacje przekazywały informacje o kryzysie w pierwszym lub drugim materiale, jednakże z upływem czasu nadawca publiczny zaczął przesuwac informacje związane z kryzysem na dalsze pozycje. Taka postawa *Wiadomości* była szczególnie widoczna 1 i 2 września 2021 roku. Wtedy to pojawiły się informacje o podpisaniu przez Prezydenta RP rozporządzenia o wprowadzeniu stanu wyjątkowego na części terytorium Polski w związku z kryzysem migracyjnym na granicy. 1.09 *Wiadomości* umieściły informację na ten temat na 5. miejscu w serwisie, a 2.09., kiedy rozporządzenie zaczęło obowiązywać, *Wiadomości* przekazały informacje o tym fakcie w 3. materiale. Jednocześnie *Wiadomości* poświęciły relacjonowaniu wydarzeń na granicy polsko-białoruskiej najwięcej miejsca, bo aż 25% czasu audycji w porównaniu z dwiema pozostałymi redakcjami (*Wydarzenia* – 15%, *Fakty* – 19% czasu trwania audycji).

Kolejna kategoria klucza kategoryzacyjnego: **wizerunek migrantów/uchodźców** został zbadany za pomocą takich subkategorii jak: wypowiedzi migrantów/uchodźców; obrazy używane do ilustrowania migrantów/uchodźców na granicy; wyrażenia używane w przez dziennikarzy relacjonujących wydarzenia opisujące osoby znajdujące się na granicy; dziennikarskie stand-upy oraz relacje live dotyczące osób na granicy i ich sytuacji.

Analizując wypowiedzi migrantów/uchodźców należy zauważyć, że wszystkie trzy serwisy zaprezentowały ich niewiele. *Fakty* TVN zrobiły to trzykrotnie jednego dnia, na początku okresu badawczego, gdzie: Jemeńczyk mówił do kamery, że Białorusini przewieźli grupę osób po raz trzeci na granicę i zagrozili, że jeśli nie przedrą się do Polski, to zamkną ich w więzieniu; w tym samym materiale inny członek grupy mówił, że „nie ma żadnego człowieczeństwa po stronie polskiej Straży Granicznej, żadnych uczuć”. Trzecia wypowiedź w materiale *Faktów* pochodziła z serwisu Reuters, gdzie migrant/uchodźca mówił, że grupa szła do granicy z Litwą i „było bardzo zimno”. Dodatkowo 28.08 dziennikarz *Faktów* z offu poinformował, że migranci przyznali w komunikacji prowadzonej na odległość z Fundacją Ocalenie, że otrzymali ciepły posiłek od Białorusinów. *Wiadomości* w materiale z 21.08 zaprezentowały z offu słowa migrantek/uchodźczyń dotyczące kota, który towarzyszył im obozie. Migrantki twierdziły, że chciały zostawić zwierzę po drodze, ale „kot szedł za nimi”. *Wydarzenia* w materiale z 20.08 pokazały wypowiedź migranta/uchodźcy pochodzącą ze źródeł białoruskich o tym, że grupa znajdowała się już na terytorium Polski, ale Staż Graniczna cofnęła ją do linii granicy.

W kwestii ujęć filmowych, jakich redakcje używały do przedstawiania kryzysu migracyjnego, *Wiadomości* pokazywały nagrania zarejestrowane w pierwszych dniach okresu badawczego, kiedy dziennikarze mogli podchodzić bezpośrednio do obozowiska migrantów w Usnarzu Górnym. Następnie dziennikarze zostali odsunięci na 150 metrów i nie mogli rejestrować obrazu obozowiska zasłanianego przez samochody Straży Granicznej. *Wiadomości* pokazywały wtedy głównie młodych mężczyzn, w czapkach z daszkiem, w kapturach, często leżących na ziemi w prowizorycznym obozie. Pokazywani oni byli w taki sposób, aby ich twarze były nierozpoznawalne.

Na wielu ujęciach migranci byli otoczeni kordonem Straży Granicznej, policji lub wojska. W połowie okresu badawczego *Wiadomości* zaczęły anonimizować twarze ludzi w obozie. W późniejszym okresie migranci/uchodźcy byli pokazywani za pomocą materiałów wideo Straży Granicznej, kiedy poruszają się po obozie z posiłkami.

Wydarzenia także pokazywały migrantów/uchodźców przez pryzmat obozu w Usnarzu Górnym. *Wydarzenia* korzystały z ujęć młodych mężczyzn z bliska i w szerokim, dalekim planie, bez prezentowania ich twarzy. Migranci leżeli na ziemi w śpiworach. *Wydarzenia* dysponowały dodatkowo zdjęciami obozowiska z drona, co ułatwiało zorientowanie się, jak wielki jest obóz i ilu liczy ludzi. Wykorzystano także też ujęcia migrantów/uchodźców autorstwa Straży Granicznej, którzy utknęli na granicy w terenie bagiennym. W obrazach prezentowanych przez *Wydarzenia* pojawiła się również grupa zatrzymana w Supraślu – w samochodzie na drodze. Dorosłym towarzyszyły dzieci, a wizerunki wszystkich zostały zanimizowane.

Fakty pokazywały obóz w Usnarzu Górnym, jak i dwie inne grupy, które przedostały się na terytorium Polski. W dwóch przypadkach pokazano, jak grupy migrantów/uchodźców są zatrzymywane przez Straż Graniczną, jedna na łące, druga w samochodzie na drodze w lesie. Migranci byli pokazywani także w momencie, kiedy kontaktują się z przedstawicielami fundacji pomocowych na odległość, wykonując określone ruchy i prosząc o ratunek. *Fakty* pokazywały także dużą liczbę samochodów Straży Granicznej i pojazdów wojskowych zgromadzonych w obozie w Usnarzu Górnym, które uniemożliwiały rejestrację zachowania ludzi w obozie.

Analizując wyrażenia dziennikarzy używane w offach, *Wiadomości* używały sformułowań: „migranci”, „nielegalni imigranci”, „koczujący na granicy nielegalni imigranci”, „osoby”, „grupa”. Reporterzy *Wydarzeń* mówili o: „koczujących w Usnarzu”, „migrantach”, „Afgańczykach z obozowiska”, „osobach”. *Fakty* natomiast używały stwierdzeń: „uchodźcy”, „uciekierzy”, „Afgańczycy”, „osoby zatrzymane”, „zdesperowani ludzie”, „afgańscy imigranci”.

Miarą zaangażowania redakcji w relacjonowaniu wydarzeń jest także prowadzenie relacji live i rejestrowanie stand-upów z miejsca zdarzenia. W przypadku *Wiadomości* i *Wydarzeń* brak było tego typu elementów relacji, natomiast *Fakty* sześć razy prezentowały w swoich materiałach tego typu fragmenty przekazu newsowego.

Kolejna kategoria klucza była poświęcona kwestii sposobu relacjonowania działań państwa polskiego i państwa białoruskiego w materiałach poświęconych kryzysowi na granicy.

W kwestii relacjonowania **działań państwa polskiego** redakcje prezentowały podobny poziom aktywności. *Wiadomości* informowały przez 11 dni (czasem w kilku materiałach jednego dnia) między innymi o: budowie zasieków na granicy; pomocy polskiej Straży Granicznej dla Litwy; protestach Polski i innych krajów przeciwko działaniom Białorusi; Polsce, która proponuje Unii Europejskiej nałożenie sankcji na Białoruś.

Wydarzenia 11 razy informowały między innymi o tym, że: państwo polskie twierdzi, że Afgańczycy znajdują się po białoruskiej stronie; Straż Graniczna przesunęła

kordon policyjny o 150 metrów od obozu w Usnarzu Górnym; o zwiększeniu liczby żołnierzy na granicy; o próbach przesłania transportu z pomocą humanitarną przez granicę polsko-białoruską.

Fakty relacjonowały także przez 11 dni działania administracji rządowej, czasem dwukrotnie jednego dnia w dwóch osobnych materiałach. Serwis podawał, że: organy państwa nie dopuszczają do migrantów prawników, ponieważ ci pierwsi znajdują się na terytorium Białorusi; rząd mówi, że nie wypuści migrantów na terytorium Polski; rząd proponuje, żeby dojechać do migrantów z pomocą od strony Białorusi; premier dziękuje policji i Straży Granicznej, i zapowiada nagrody dla funkcjonariuszy; rząd zwraca się do UE o pomoc finansową z powodu kryzysu; pojawiła propozycja wprowadzenia stanu wyjątkowego.

W kwestii informowania o **działaniach Białorusi** *Wiadomości* były najaktywniejsze (14 razy temat ten pojawił się w serwisie, czasem ten sam wątek kilkakrotnie w różnych materiałach). Najczęściej padało stwierdzenie, że: Aleksander Łukaszenka „chce zdestabilizować tymi działaniami Polskę, Litwę i UE”; jest to element wojny hybrydowej i operacji politycznej reżimu Łukaszenki; reżim białoruski sprowadza imigrantów i czerpie z tego proceduru korzyści; władze białoruskie mówią o głodzie w obozie w Usnarzu; białoruscy pogranicznicy przekazują migrantom w Usnarzu ciepłe posiłki.

Wydarzenia informowały o aktywności Białorusi 10 razy, ustami ministrów zarówno rządu polskiego, jak i białoruskiej opozycji. W materiałach padały z offu między innymi stwierdzenia: „brudna gra Łukaszenki”; „obóz migrantów w Usnarzu odwiedzili dziennikarze białoruscy”. Pojawiło się także oświadczenie Łukaszenki na planszy, informujące o tym, że migranci/uchodźcy dotarli już w Polski, ale polska Straż Graniczna strzelała im nad głowami i musieli zawrócić. W offie i warstwie wideo pojawiały się opisy, jak migranci są transportowani do granicy białoruskiej. Z offu padło także stwierdzenie, że opozycja białoruska twierdzi, iż Łukaszenka wydał decyzję umożliwiającą użycie broni na granicy „jeśli sytuacja się zaostrzy”, a także, że opozycjonista białoruski twierdzi, że „Łukaszenka to terrorysta, a jego ludzie to organizacja terrorystyczna”.

Fakty informowały o działaniach Białorusi osiem razy. W serwisie mówiono między innymi o tym, że: „to wojna hybrydowa”, celem akcji jest destabilizacja Polski „dyktator oskarża Polskę o wywołanie konfliktu na granicy”. Z offu padło sformułowanie: „operacja *Śluza* była planowana od 10 lat przez KGB”. Serwis pokazywał za pomocą materiałów wideo brutalność białoruskich pograniczników. Większość sformułowań dotyczących działań Białorusi nie padało z offu, pojawiało się natomiast w wypowiedziach polskiego premiera i urzędników zamieszczanych w serwisie.

W czwartej kategorii poszukiwano w materiale badawczym relacji mediów na temat sposobu relacjonowania kryzysu migracyjnego na granicy przez konkurencyjne stacje.

Wiadomości nawiązały do relacji newsowych i audycji TVN oraz innych mediów osiem razy, publikując ich fragmenty w swoich materiałach i opatrując komentarzem,

na przykład: „pewne ośrodki medialne namawiają Straż Graniczną do łamania prawa”. *Wiadomości* cytowały przez trzy dni pełną wypowiedź działacza Koalicji Obywatelskiej Władysława Frasyniuka, który na antenie stacji TVN24 nazwał strażników granicznych „śmieciami”. (W *Wiadomościach* wspomniano o tym dodatkowo trzy razy pośrednio w innych materiałach). Serwis telewizji publicznej zarzucał także *Faktom*, że korzystają z materiałów filmowych zarejestrowanych przez reżim Łukaszenki, a narracja *Faktów* „pokrywa się z białoruską propagandą”.

Wydarzenia w materiale 23.08 cytowały pełny zapis słów W. Frasyniuka z TVN o strażnikach granicznych: „to wataha psów, to śmieci po prostu” z komentarzem dziennikarskim z offu, że sam działacz partyjny nie chce przeprosić, natomiast stacja TVN wyraża ubolewanie z powodu braku reakcji swojego dziennikarza na słowa zaproszonego gościa. W materiałach *Wydarzeń* ten wątek pojawił się jeszcze dwa razy.

Fakty w badanym okresie w ani jednym materiale nie odniosły się do relacji innych mediów.

Dyskusja i wnioski

W artykule przeanalizowano medialny obraz kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej przy zastosowaniu teorii agenda setting i framingu w kontekście zjawiska polaryzacji medialnej. Wyniki badań dają odpowiedź na pytanie badawcze (P1) o czas poświęcony przez redakcje temu zagadnieniu: najwięcej miejsca w serwisach poświęciły tematowi *Wiadomości*, jednocześnie uwidoczniło, że w nieprzypadkowy sposób (wskazujący na działania o charakterze agenda setting) redakcja ta ustawiała kolejność materiałów, spychając, szczególnie pod koniec okresu badawczego, informacje o wprowadzeniu na części terytorium Polski stanu wyjątkowego na dalsze pozycje, próbując w ten sposób pomniejszać wagę wydarzenia w oczach odbiorców. Dwie pozostałe prywatne telewizje, w przeciwieństwie do *Wiadomości* publicznego nadawcy, nie przesuwały informacji związanych z kryzysem na granicy do dalszej części serwisu.

W kwestii wizerunku migrantów (P2) redakcje odmiennie traktowały temat. W materiałach *Wiadomości* i *Faktów* zidentyfikowano ramowanie (framing) wizerunku migrantów/uchodźców. *Wiadomości* kreowały ten obraz zarówno w warstwie obrazowej, jak i języku używanym przez reporterów. Migranci/uchodźcy byli pokazywani głównie jako młodzi mężczyźni, śpiący na ziemi, otoczeni przez wojsko i policję, a na ich określenie stosowano takie słowa jak: „migranci”, „nielegalni imigranci”, „koczujący na granicy nielegalni imigranci”, „osoby”, „grupa”. W przypadku *Faktów* również przeważały wizerunki mężczyzn, choć częściej niż w *Wiadomościach* można było zaobserwować także obrazy kobiet i dzieci. Na określenie tej grupy redakcja stosowała sformułowania: „uchodźcy”, „uciekierzy”, „Afgańczycy”, „osoby zatrzymane”, „zdesperowani ludzie”, „afgańscy imigranci”. Widać więc, że *Wiadomości* kreowały mniej przychylny stosunek do migrantów/uchodźców, a *Fakty* pokazywały osoby

przekraczające nielegalnie polską granicę w bardziej pozytywnym świetle. *Wydarzenia* starały się zachować w warstwie obrazkowej i językowej neutralnie.

W przypadku relacji na temat działań państwa polskiego (P3) liczba informacji w przypadku wszystkich trzech redakcji była taka sama (po 11). Analiza wykazała jednak różnicę w ramowaniu przekazu (framing): *Wiadomości* broniły działań państwa, *Fakty* były krytyczne, a *Wydarzenia* starały się relacjonować decyzje rządu neutralnie. Analizując narrację dotyczącą działań państwa białoruskiego (P3), wszystkie redakcje nie unikały negatywnych sformułowań („element wojny hybrydowej”, „próba destabilizacji Polski, Litwy i całej UE”, etc.) zarówno w offie, jak i w wypowiedziach osób wypowiadających się, z tą różnicą, że *Wiadomości* robiły to w swoich materiałach zdecydowanie najczęściej (*Wiadomości* – 14, *Wydarzenia* – 10, *Fakty* – 8). W tej subkategorii, jako jedynej w całym badaniu, przekazy trzech serwisów miały podobny wydźwięk.

Analizując wyniki badania zawartości materiałów newsowych wybranych nadawców można stwierdzić, że materiał badawczy zawiera dwa elementy potwierdzające behawioralny wymiar polaryzacji medialnej, o których piszą Głowacki i Kuś³¹. Widoczne są tu bowiem zarówno elementy stronniczości dziennikarskiej po stronie *Wiadomości* i *Faktów*, szczególnie w kategoriach: wizerunek migrantów i obraz działania państwa polskiego (choć z różnym natężeniem w przypadku obu redakcji), a także dowody potwierdzające kreację wroga medialnego – vide narracja *Wiadomości* na temat materiałów *Faktów* i *TVN24*, w szczególności tych zawierających wypowiedzi W. Frasyniuka (P4). Hipoteza H1 została zatem potwierdzona.

Zgadając się z Nowak³² uznać należy, że ze względu na zwiększoną liczbę kanałów komunikacyjnych, w tym nowych mediów, siła ustanawiania agendy publicznej przez najważniejsze mainstreamowe media słabnie. Nie zmienia to jednak faktu, że redakcje, a szczególnie *Wiadomości*, nie rezygnowały z możliwości wpływania na poglądy widzów, na przykład poprzez obniżanie rangi informacji o wprowadzeniu stanu wyjątkowego na terenie kraju, poprzez umieszczenie jej na niższej pozycji w serwisie (ang. *agenda setting*). Badanie potwierdza także, że wszystkie stacje, choć w różnym stopniu, ramowały swój przekaz (ang. *framing*). Najmniej tego typu zabiegów zidentyfikowano w *Wydarzeniach*.

Uwidoczniona w badaniu aktywność *Wiadomości* w budowaniu figury wroga medialnego, o czym pisali Głowacki i Kuś³³, dotychczas mniej dostrzegalna w tym segmencie mediów, wznosi polaryzację polskich mediów audiowizualnych na wyższy poziom i potwierdza twierdzenie Dobek-Ostrowskiej o przynależności polskiego systemu mediów do systemów spolityzowanych charakteryzujących się różnorodnością i procesami polaryzacyjnymi³⁴. Wskazane byłoby kontynuowanie badań zawartości polskich serwisów telewizyjnych z ukierunkowaniem na ten aspekt, tak by przeanalizować

³¹ M. Głowacki, M. Kuś, *Media Accountability Meets...*, s. 105.

³² E. Nowak, *Teoria Agenda-setting...*, s. 11–24.

³³ M. Głowacki, M. Kuś, *Media Accountability Meets...*, s. 105.

³⁴ B. Dobek-Ostrowska, *Polski system medialny...*, s. 36.

w dłuższym okresie rozwój zjawiska polaryzacji behawioralnej w polskich stacjach telewizyjnych. Interesujące byłoby w tym kontekście również przebadanie opinii środowiska polskich dziennikarzy telewizyjnych na temat konsekwencji procesów polaryzacji medialnej w wymiarze personalnym. A także zdecydowanie szerszej – w wymiarze społecznym.

Bibliografia

- Beery M., Garcia-Blanco I., Moore K., *Press Coverage of Refugee and Migrant Crises in EU, A Content Analysis of Five European Countries. The UN Refugee Agency*, <https://www.unhcr.org/protection/operations/56bb369c9/press-coverage-refugee-migrant-crisis-eu-content-analysis-five-european.html?query=2015%20crises%20europe%20press> (dostęp: 10.03.2022).
- Dgk, *Stan wyjątkowy. RPO do premiera: dać przepustki dziennikarzom*, <https://www.rp.pl/prawo-dla-ciebie/art18890081-stan-wyjatkowy-rpo-do-premiera-dac-przepustki-dziennikarzom> (dostęp: 22.03.2022).
- Dobek-Ostrowska B., *Polski system medialny trzy dekady po upadku komunizmu. Dynamika procesu zmian na tle Europy Środkowo-Wschodniej [w:] Polski system medialny w procesie zmian, t. 2*, red. J. Kępa-Metrak, P. Cizek, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2022.
- Douglas P., Cetron M., Spiegel, P., *Definition Matters: Migrants, Immigrants, Asylum Seekers and Refugees*, „Journal of Travel Medicine” 2019, No. 26(2), s. 1–3, <https://doi.org/10.1093/jtm/taz005> (dostęp: 14.02.2022).
- Entman R.M., *Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*, „Journal of Communication” 1993, No. 43(4), s. 52–55.
- Feller, E., *Asylum, Migration and Refugee Protection: Realities Myth and the Promise of Things to Come*, „International Journal of Refugee Law” 2006, No. 18(3–4), s. 509–536, <https://doi.org/10.1093/ijrl/eel016> (dostęp: 30.03.2022).
- Filipec O., *Multilevel Analysis of the 2021 Poland-Belarus Border Crisis in the Context of Hybrid Threats*. „Central European Journal of Politics” 2022, No. 8(1), s. 1–18, https://doi.org/10.24132/cejop_2022_1 (dostęp: 13.06.2022).
- Fletcher R., Jenkins J., *Polarisation and the News Media in Europe (Report)*, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/914380a0-8e62-11e9-9369-01aa75ed71a1/language-en> (dostęp: 20.03.2022).
- Głowacki M., Kuś M., *Media Accountability Meets Media Polarization. A Case Study from Poland [w:] Media Accountability in the Era of Post-Truth Politics*, eds. T. Eberwein, S. Fengler, M. Karmasin, Routledge, London 2019.
- Gnauk G., Gutscheker, T., *2900 versuchte Grenzübertritte nach Polen im August*, <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/migranten-gefangen-zwischen-polen-und-belarus-17503103.html> (dostęp: 5.05.2022).
- Goffman E., *Frame Analysis*, Harper & Row, New York 1974.
- Goban-Klas T., *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Grzeszak A., *Właściciel imperium Polsatu – Zygmunt Solorz-Żak*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/rynek/1522913,1,wlasciciel-imperium-polsatu—zygmunt-solorz-zak.read> (dostęp: 30.04.2022).

- Hallin D., Mancini P., *Systemy medialne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.
- Haynes C., Merolla J.L., Karthick Ramakrishnan S., *Framing Immigrants. News Coverage, Public Opinion and News Coverage*, Russel Sage Foundation, New York 2016.
- Jakubczak W., *Kryzys migracyjny na wschodniej granicy UE- Rola Europolu we współpracy w bezpieczeństwie wewnętrznym*, „Athenaneum. Polskie Studia Politologiczne” 2021, nr 70(2), s. 229–244, <https://doi.org/10.15804/athena.2021.70.14> (dostęp: 22.04.2022).
- Łapa J., *Problemy z nielegalną migracją i migrantami w Polsce w świetle sytuacji kryzysowej na granicy polsko-białoruskiej* [w:] *Inni są wśród nas. Migracje – Polityka – Społeczeństwo*, red. P. Bałdys, R. Kraiński, A. Łapa, P. Stocki, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2021.
- McCombs M.E., *A Look at Agenda-setting: past, present and future*, „*Journalism Studies*” 2005, No. 6(4), s. 543–557, <https://doi.org/10.1080/14616700500250438> (dostęp: 27.04.2022).
- McCombs M.E., Shaw D.L., *The Agenda Setting Function of Mass Media*, „*The Public Opinion Quarterly*” 1972, No. 36(2), s. 176–187.
- McQuail D., *Teoria komunikowania masowego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Morris L., Dixon R., *Trapped between Poland and Belarus, 32 Afghans – and their cat – have become symbols of Europe’s new border crisis*, https://www.washingtonpost.com/world/europe/afghan-refugees-poland-belarus/2021/09/03/396c2fe0-0c00-11ec-a7c8-61bb-7b3bf628_story.html (dostęp: 12.04.2022).
- Nowak E., *Teoria Agenda-setting a nowe media*, „*Studia Medioznawcze*” 2016, nr 66(3), s. 11–24. <https://doi.org/10.33077/uw.24511617.ms.2016.66> (dostęp: 4.05.2022).
- Pallus P., *25 lat TVN i już kilku właścicieli. "Podział lokalnego rynku odchodzi do lamusa"*, <https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/do-kogo-nalez-y-tvn-wlasciciel-iti-canal-scripps-discovery-warner-bros-wartosc-firmy-25-lat-w-polsce> (dostęp: 5.05.2022).
- Przetacznik J., Russell M., *EU-Belarus Relations: State of Play-Human Rights Situation. European Parliamentary Research Service*, <https://policycommons.net/artifacts/1896969/eu-belarus-relations/2647511/> (dostęp: 30.03.2022).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 września 2021 r. w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego*, Dz.U. z 2021 r., poz. 1612 (dostęp: 12.02.2022).
- Ruszkowski P., Przystalski A., Maranowski P., *Polaryzacja społeczeństwa polskiego a klasy i warstwy społeczne*, Colegium Civitas Press, Warszawa 2020.
- Stern, S., Livan G., Smith, R.E., *A Network Perspective on Intermedia Agenda Setting*, „*Applied Network Science*” 2020, nr 5, <https://doi.org/10.1007/s41109-020-00272-4> (dostęp: 25.06.2023).
- Zielińska U., *Ile kosztują nas media publiczne? Policzyliśmy. Miliardy z naszych kieszeni*, <https://www.rp.pl/media/art37529581-ile-kosztuja-nas-media-publiczne-policzyliśmy-miliardy-z-naszyc-kieszeni> (dostęp: 30.01.2023).